

รายงานการวิจัยสังเคราะห์
สัจจะอธิษฐานวันวิสาขบูชา
เรื่อง
สัจจะอธิษฐาน : ปณิธานทำความดีร่วมกัน

นางลักษณ์ วิรัชชัย
ดิเรก สุขสุนัย
รุ่งนภา ตั้งจิตเรเจริญกุล

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม)
สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)

กรกฎาคม 2548

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม)

รายงานการวิจัยสังเคราะห์สัจจะอริยฐานวันวิสาขบูชา เรื่อง

สัจจะอริยฐาน : ปณิธานทำความดีร่วมกัน / นางลักษณ์ วิรัชชัย

ดิเรก สุขสุนัย รุ่งนภา ตั้งจิตเจริญกุล กรุงเทพฯ : 2548

148 หน้า.

ISBN : 974-9771-35-4

1. สัจจะอริยฐาน 2. วิสาขบูชา 3. ชื่อเรื่อง

รายงานการวิจัยสังเคราะห์สัจจะอริยฐานวันวิสาขบูชา เรื่อง สัจจะอริยฐาน : ปณิธานทำความดีร่วมกัน

สิ่งพิมพ์ฉบับที่ 4/2548

ISBN 974-9771-35-4

พิมพ์ครั้งที่ 1 กรกฎาคม 2548

จำนวนพิมพ์ 2,000 เล่ม

ผู้จัดพิมพ์เผยแพร่ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม
(ศูนย์คุณธรรม)

สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้
(องค์การมหาชน)

428 บ้านพิษณุโลก (อาคาร 2 เรือนโลสภา)

ถนนพิษณุโลก เขตดุสิต กทม. 10300

โทร. 0-2280-8310-12, 0-2282-7318-21

โทรสาร 0-2280-8311

Web site : <http://moralcenter.or.th>

ผู้พิมพ์ บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด

90/6 ซอยจรัญสนิทวงศ์ 34/1 ถนนจรัญสนิทวงศ์

แขวงอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กทม. 01700

โทร. 0-2434-3249, 0-2434-3252

โทรสาร 0-2434-3252

คำนำ

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) ร่วมกับองค์กรภาคีด้านพุทธศาสนา องค์กรที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มพุทธศาสนิกชน ได้จัดกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐานเป็นครั้งแรกในวันวิสาขบูชา พ.ศ.2548 เหตุผลในการจัดกิจกรรมครั้งนี้คือ เพื่อตอบสนองนโยบายรัฐบาลในการส่งเสริม และพัฒนาให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งคุณธรรม และเพื่อตอบสนองนโยบายรัฐบาลจากการที่องค์การยูเนสโก (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization) ได้ประกาศยกย่องให้วันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญของโลก ศูนย์คุณธรรมกำหนดแนวคิดกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐานตามแนวพฤติกรรมกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในคืนวันเพ็ญ เดือน 6 อันเป็นวันตรัสรู้ โดยเชิญชวนชาวพุทธทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมาร่วมกันตั้งสัจจะอธิษฐาน และทำความดี ปฏิบัติธรรมเป็นพุทธบูชา

กิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐานครั้งนี้ มีการประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ประชาชนเข้ามาร่วมกิจกรรมผ่านสื่อทุกรูปแบบ และ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี กรุณาให้เกียรติมาร่วมตั้งสัจจะอธิษฐาน ทำให้กิจกรรมครั้งนี้เป็นข่าวที่ทราบทั่วถึงมีประชาชนชาวไทยให้ความสนใจขอรับบัตรสัจจะอธิษฐาน และ download บัตรสัจจะอธิษฐานจำนวนมากจาก web site ของศูนย์ และมีประชาชนชาวไทยส่งสัจจะอธิษฐานถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี นับถึงวันที่ 30 พฤษภาคม 2548 จำนวน 357,227 คน รายงานวิจัยฉบับนี้เป็นผลการสังเคราะห์สัจจะอธิษฐานให้ทราบว่าประชาชนชาวไทยตั้งสัจจะอธิษฐานประเด็นใด มีปณิธานปฏิบัติธรรมข้อใด และประสงค์ได้แนวทางการดำเนินงานต่อเนื่อง

ศูนย์คุณธรรม ขอขอบคุณศาสตราจารย์ ดร.นงลักษณ์ วิรัชชัย ดร.ดิเรก สุขสุนัย และอาจารย์รุ่งนภา ตั้งจิตเรเจริญกุล ที่ได้ดำเนินการศึกษาวิจัย สังเคราะห์สัจจะอธิษฐานครั้งนี้ ได้ผลการวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อศูนย์คุณธรรม และหวังว่าผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ครูอาจารย์ ผู้สนใจและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

นางสาว นราพร พุ่มทรัพย์
(นางสาวนราทิพย์ พุ่มทรัพย์)

ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม
สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)

คำชี้แจง

รายงานวิจัย “การวิจัยสังเคราะห์สัจจะอธิษฐานวันวิสาขบูชาเรื่อง สัจจะอธิษฐาน : ปณิธานทำความดีร่วมกัน” เป็นการสังเคราะห์สัจจะอธิษฐานและข้อมูลที่ได้จากบัตรสัจจะอธิษฐาน ที่ประชาชนชาวไทยร่วมกันตั้งสัจจะอธิษฐานตามการเชิญชวนของศูนย์คุณธรรม จำนวน 283,096 บัตร การสังเคราะห์สัจจะอธิษฐานและข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการสังเคราะห์โดยประยุกต์หลักการสังเคราะห์งานวิจัยมาใช้ แม้ว่าข้อความสัจจะอธิษฐานจะไม่วิชาการมากนัก และข้อมูลในบัตรสัจจะอธิษฐานมีเพียงชื่อ ที่อยู่ ของผู้ตั้งสัจจะอธิษฐาน แต่ข้อมูลดังกล่าวนี้มีสารสนเทศที่แยกได้อย่างน้อย 10 ตัวแปร และเมื่อมีการจัดหมวดหมู่ประเด็นแล้วสังเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ได้ข้อค้นพบจากการวิจัยที่น่าสนใจ และเป็นประโยชน์ในการดำเนินการเกี่ยวกับการส่งเสริม และพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรม

โดยที่ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้มาจากผู้ให้ข้อมูลจำนวนมากถึง 283,096 คน ซึ่งผู้วิจัยไม่สามารถลงรหัสและสร้างไฟล์ข้อมูลได้ในเวลาที่กำหนด ผู้วิจัยจึงรู้สึกซาบซึ้งและชื่นชมคณะนิสิตบัณฑิตบัณฑิตศึกษาคณะครุศาสตร์ คณะจิตวิทยา คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บุคลากรและนิสิตจากมหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และมหาวิทยาลัยกรุงเทพ จำนวนรวมทั้งสิ้น 85 คน และครู อาจารย์โรงเรียนวัดเขยีนเขต ปทุมธานี และบุคลากรสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรสาคร กรุงเทพมหานคร พระนครศรีอยุธยา จำนวน 19 คน รวม 104 คน ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์เป็นผู้ช่วยนักวิจัยในการลงรหัส พิมพ์ข้อมูล และสร้างไฟล์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สรรพสุวรรณ์ นิสิตดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการวิจัย ที่ช่วยพิสูจน์อักษรในการจัดทำรายงานฉบับนี้ และขอขอบคุณ ศจีมาจ ณ วิเชียร นิสิตดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการวิจัย ที่ช่วยประสานงาน และดำเนินการรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบจัดกลุ่มสนทนากับผู้วิจัยขอขอบพระคุณในความอนุเคราะห์ทางวิชาการ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณศูนย์คุณธรรม ที่ให้งบประมาณสนับสนุนการวิจัย ให้ความอนุเคราะห์ในการจัดหาข้อมูลเพิ่มเติม และอำนวยความสะดวกในการวิจัยหลายประการ ซึ่งนับเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้รายงานวิจัยฉบับนี้มีความสมบูรณ์ คุณความดีและประโยชน์ที่ผู้อ่านและผู้ใช่ผลการวิจัยพึงได้รับจากรายงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา

นางลักษณ์ วิรัชชัย

ดิเรก สุขสุนัย

รุ่งนภา ตั้งจิตรเจริญกุล

กรกฎาคม 2548

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) ร่วมกับพุทธศาสนิกชนได้จัดกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐานวันวิสาขบูชา เพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐบาล โดยการนำของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในการส่งเสริมและพัฒนาให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งคุณธรรม ศูนย์คุณธรรมได้เชิญชวนชาวไทยทุกคนตั้ง “สัจจะอธิษฐาน” เพื่อเป็นการปฏิบัติบูชาในวันวิสาขบูชา โดยส่งสัจจะอธิษฐานถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ที่บ้านพิษณุโลก ภายในวันที่ 31 พฤษภาคม 2548 ทั้งนี้ศูนย์คุณธรรมได้จัดทำบัตรสัจจะอธิษฐานแจกจ่ายรวม 2,862,110 บัตร และได้รับบัตรสัจจะอธิษฐานกลับคืนนับถึงวันที่ 22 มิถุนายน 2548 จำนวน 283,096 บัตร

การสังเคราะห์สัจจะอธิษฐานในการวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อสังเคราะห์สัจจะอธิษฐานที่ประชาชนจำนวน 283,096 คน ส่งถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ที่บ้านพิษณุโลก ให้ทราบว่ามีสัจจะอธิษฐานในประเด็นใดบ้าง ตรงกับธรรมชาติข้อใด และแสดงถึงปณิธานในการปฏิบัติธรรมของคนไทยในด้านใด 2) เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐาน ตลอดจนข้อเสนอแนะแนวทางในการดำเนินการต่อไปจากบุคคล สาขาวิชาชีพต่างๆ และ 3) เพื่อนำผลการสังเคราะห์ไปกำหนดแนวทาง และ/หรือ นโยบายส่งเสริมให้คนไทยสนใจ ตั้งใจปฏิบัติธรรม เพื่อเพิ่มคุณธรรมจริยธรรมให้มากยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การสร้างเสริมสันติภาพในสังคม

เพื่อให้การวิจัยการสังเคราะห์สัจจะอธิษฐานได้ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเน้นความสำคัญของการศึกษาทฤษฎีทางการสื่อสาร ในการส่งสารไปถึงตัวผู้รับสาร เพื่อชักนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และศึกษาทฤษฎีทางจิตวิทยาในส่วนที่เป็นทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจิตลักษณะของบุคคล บริบท และสาเหตุทางจิตใจ สรุปสาระสร้างกรอบความคิดในการวิจัย แสดงให้เห็นพันธกิจของศูนย์คุณธรรมในการประสานงานกับองค์กรภาคี/หน่วยงานภาครัฐและเอกชน กับกลุ่มสังคมต่าง ๆ และกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร เพื่อเชิญชวนให้ประชาชนชาวไทยทั่วประเทศ ก่อให้เกิดการรวมพลังจิต มุ่งมั่นที่จะทำความดี ยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจิตลักษณะเดิม เจตคติเดิม จิตลักษณะตามสถานการณ์ และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม นำไปสู่การพัฒนาตนเอง

การวิจัยสังเคราะห์สัจจะอธิษฐานวันวิสาขบูชา เรื่องสัจจะอธิษฐาน : ปณิธานทำความดีร่วมกัน ครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบแผนการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยนำบัตรสัจจะอธิษฐานจำนวน 283,096 บัตร มาศึกษา ให้อ่านตามคู่มือลงรหัสข้อมูล และ

สร้างไฟล์ข้อมูลที่เป็นตัวแปรในเชิงปริมาณ ได้แก่ ตัวแปรลักษณะผู้ตั้งสัจจะอธิษฐาน (เพศ อำเภอ ที่อยู่ จังหวัด ภูมิภาค และสถานภาพของผู้ตั้งสัจจะอธิษฐาน) ตัวแปรประเภทข้อความสัจจะอธิษฐาน (ประเภทข้อความสัจจะอธิษฐาน 3 ประเภท คือข้อความที่แสดงถึงความตั้งใจมุ่งมั่นที่จะทำความดี ข้อความที่เป็นความปรารถนา ความอยาก สิ่งที่อ่อนวอนขอ และข้อความที่เป็นความรู้ ความเชื่อ ประเภทพฤติกรรมของสัจจะอธิษฐาน 10 ประเภท ประเภทคุณธรรมของสัจจะอธิษฐาน ตามคุณธรรมในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 15 ประเภท และประเภทคุณธรรมของสัจจะอธิษฐานตามคุณธรรมศีล 8 รวม 8 ประเภท) ได้ไฟล์ข้อมูล จำนวน 342,803 ข้อความ (จำนวนข้อความมากกว่าจำนวนบัตร เนื่องจากผู้ตั้งสัจจะอธิษฐานบางคนส่งข้อความมากกว่าหนึ่งข้อความ) การสร้างไฟล์ข้อมูลทำโดยคณะทำงาน ประกอบด้วย นิสิตบัณฑิตศึกษา และครู อาจารย์วุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี รวม 104 คน เป็นผู้ช่วยลงรหัสและสร้างไฟล์ข้อมูล เมื่อได้ไฟล์ข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องในการลงรหัสข้อมูลโดยการสุ่มตรวจสอบ จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ การวิเคราะห์ตารางไขว้และสังเคราะห์สัจจะอธิษฐาน เพื่อให้ได้ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้อำนวยการและผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยและจัดการความรู้ศูนย์คุณธรรม และรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบจัดกลุ่มสนทนา (focus group interview) โดยเชิญคนไทยในเขตกรุงเทพมหานครที่ร่วมกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐานจากสาขาวิชาชีพ 10 กลุ่ม (กลุ่มนักเรียน กลุ่มนักศึกษา กลุ่มข้าราชการ กลุ่มครู กลุ่มพนักงานรัฐวิสาหกิจ กลุ่มพ่อค้า/แม่ค้า กลุ่มพนักงานบริษัท ผู้ใช้แรงงาน กลุ่มพระภิกษุ และกลุ่มผู้ต้องขัง) กลุ่มละ 10 คน รวมจำนวน 100 คน (ในวันสนทนากลุ่ม วันที่ 19 มิถุนายน 2548 มีผู้มาเข้าร่วมสนทนา 86 คน คิดเป็นร้อยละ 86.00) เมื่อเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยถอดเทปการสัมภาษณ์ จัดทำบันทึกภาคสนาม (fieldnote) และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ตามประเด็นที่กำหนดไว้

เมื่อได้ผลการวิจัยจากการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพตามวัตถุประสงค์การวิจัยแล้ว ผู้วิจัยนำผลการวิจัยมาใช้เป็นแนวทางในการเสนอแนะนโยบาย และแนวทางส่งเสริมให้คนไทยสนใจปฏิบัติธรรม เพื่อเพิ่มคุณธรรมให้มากขึ้นตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 2 ต่อไป

สรุปผลการวิจัย

1. ประเภทของสัจจะอธิษฐาน

ประชาชนชาวไทยที่เข้าร่วมกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐานวันวิสาขบูชา และส่งสัจจะอธิษฐานถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ที่บ้านพิษณุโลก ณ วันที่ 22 มิถุนายน 2548 มีจำนวน 283,096 บัตร เนื่องจากผู้ตั้งสัจจะอธิษฐานเขียนข้อความสัจจะอธิษฐานในบัตรได้มากกว่า 1 ข้อความ จึงมีข้อความสัจจะอธิษฐานของประชาชนชาวไทยที่นำมาสังเคราะห์ในการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนทั้งหมด 342,803 ข้อความ เมื่อจำแนกสัจจะอธิษฐานตามประเภทข้อความ พบว่าเป็นข้อความสัจจะอธิษฐานที่เป็นความตั้งใจ มุ่งมั่นที่จะทำความดีตรงตามเจตนารมณ์ของศูนย์คุณธรรมมากที่สุด (ร้อยละ 93.75) รองลงไปเป็นข้อความที่แสดงถึงความปรารถนา ความอยาก สิ่งที่ดีอ่อนน้อมขอ (ร้อยละ 4.25) และข้อความที่เป็นความรู้ ความเชื่อว่าการกระทำที่เป็นเหตุจกสำเร็จประโยชน์ได้ มีจำนวนน้อยที่สุด (ร้อยละ 2.00)

เมื่อจำแนกตามลักษณะพฤติกรรม พบว่าข้อความสัจจะอธิษฐานส่วนใหญ่เป็นพฤติกรรมด้านเรียน (ร้อยละ 30.51) ครอบครัว (ร้อยละ 25.34) ความเป็นพลเมืองดี (ร้อยละ 17.74) และจริยธรรม (ร้อยละ 15.09) เมื่อจำแนกตามคุณธรรมในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน รวม 15 ด้าน พบว่าคุณธรรมที่มีความถี่สูงสุด 4 ด้านแรก เป็นคุณธรรมด้านความรับผิดชอบ และความสำนึกในหน้าที่ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยมากที่สุด (ร้อยละ 23.85) รองลงไปคือความตั้งใจให้ดี (ร้อยละ 19.11) ความกตัญญู (ร้อยละ 16.68) และความขยันหมั่นเพียร (ร้อยละ 11.12) เมื่อจำแนกตามคุณธรรมศีล 8 รวม 8 ด้าน พบว่าคุณธรรมที่มีความถี่สูงสุด 5 ด้านแรก เป็นคุณธรรมด้านการเว้นจากการฆ่าสัตว์มากที่สุด (ร้อยละ 28.76) รองลงไปคือด้านการเว้นจากการประพฤติผิดในกาม (ร้อยละ 18.43) การเว้นจากการฟอนรำ ขบถองที่บำรุงบำเรอร่างกาย (ร้อยละ 14.06) การเว้นจากการลักทรัพย์ (ร้อยละ 13.63) และการเว้นจากการเสพยาเสพติด ดื่มสุรา ของมีเงินเมา (ร้อยละ 11.09)

ตัวอย่างข้อความสัจจะอธิษฐาน ได้แก่ “ผมจะไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ไม่เล่นการพนัน และไม่เที่ยวกลางคืนอย่างเด็ดขาด” เป็นสัจจะอธิษฐานที่เป็นความมุ่งมั่นที่จะทำดี เป็นพฤติกรรมด้านจริยธรรม เป็นคุณธรรมในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้านความตั้งใจให้ดี และเป็นคุณธรรมตามศีล 8 รวม 4 ด้าน “จะตั้งใจเรียนมากขึ้น จะไม่สอบตกซ้ำชั้นอีกแล้ว” เป็นสัจจะอธิษฐานที่เป็นความมุ่งมั่นที่จะทำดี เป็นพฤติกรรมด้านการเรียน เป็นคุณธรรมในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้านความขยันหมั่นเพียร และเป็นคุณธรรมตามศีล 8 ด้านเว้นจากการประพฤติผิดในกาม “อยากให้ปะการังที่ภาคใต้กลับมาสวยเหมือนเดิม” เป็นสัจจะอธิษฐานที่เป็นความปรารถนา ความอยาก สิ่งที่ดีอ่อนน้อมขอ เป็นพฤติกรรมด้านสิ่งแวดล้อม เป็นคุณธรรมในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้านความตั้งใจให้ดี และเป็นคุณธรรมตามศีล 8 ด้านเว้นจากการ

ฆ่าสัตว์ “40 ร้อน 40 ฟน 40 หนาว ไร้อิสรภาพ ไร้อนาคต อรุณกิจพังทลายเพราะยาเสพติด พบคนขายพบคนเสพต้องกำจัดให้สิ้นซาก” เป็นสัจจะอธิษฐานที่เป็นความรู้ความเชื่อ เป็นพฤติกรรมด้านสุขภาพ เป็นคุณธรรมในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้านความมีวินัย มีสติ และเป็นคุณธรรมตามศีล 8 ด้านเว้นจากการเสพยาเสพติด

2. ลักษณะของผู้ตั้งสัจจะอธิษฐาน

ผู้ตั้งสัจจะอธิษฐานมีลักษณะแยกตามเพศ สถานภาพ ที่อยู่แยกเป็นอำเภอ จังหวัด และภูมิภาค แตกต่างกันในที่นี้นำเสนอเฉพาะสถานภาพที่มีความถี่สูง พบว่าผู้ตั้งสัจจะอธิษฐานส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 54.10) มีสถานภาพเป็นนักเรียน (ร้อยละ 44.49) รองลงมามีสถานภาพเป็นสมาชิกในครอบครัว (ร้อยละ 22.18) ผู้ต้องขัง (ร้อยละ 9.58) เมื่อจำแนกตามอำเภอ และจังหวัด พบว่าส่วนใหญ่อยู่ในอำเภอเมือง (ร้อยละ 50.64) และอยู่เขตจังหวัดกรุงเทพมหานคร (ร้อยละ 35.17) รองลงไปที่นครราชสีมา (ร้อยละ 6.79) จังหวัดที่มีผู้ตั้งสัจจะอธิษฐานมาน้อยที่สุดคือ ปัตตานี กระบี่ และยะลา (ร้อยละ 0.03, 0.04 และ 0.05 ตามลำดับ) เมื่อจำแนกตามภูมิภาค ส่วนใหญ่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและภาคกลาง (ร้อยละ 61.02) รองลงไปที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 18.42) ภาคเหนือ (ร้อยละ 9.63) ภาคตะวันออก (ร้อยละ 5.20) และภาคใต้ (ร้อยละ 3.50) เมื่อคำนวณร้อยละของข้อความสัจจะอธิษฐานเทียบกับประชากรรายจังหวัดพบว่า คนไทยส่วนในกรุงเทพมหานครส่งข้อความสัจจะอธิษฐานมากที่สุด (ร้อยละ 2.14) รองลงมาคือปทุมธานี (ร้อยละ 1.61) สมุทรสาคร (ร้อยละ 1.39) สมุทรปราการ (ร้อยละ 1.28) จังหวัดที่มีสัดส่วนน้อยที่สุดคือปัตตานี (ร้อยละ 0.02) ยะลา นราธิวาส และกระบี่ (ร้อยละ 0.04)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทสัจจะอธิษฐานกับลักษณะผู้ตั้งสัจจะอธิษฐาน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ก) มีความสัมพันธ์ระหว่างประเภทสัจจะอธิษฐานกับลักษณะผู้ตั้งสัจจะอธิษฐาน สรุปได้เป็น 2 ประการ ประการแรก ผู้ตั้งสัจจะอธิษฐานที่เป็นเพศหญิง อยู่ในอำเภอเมือง อยู่ในภูมิภาคภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกลุ่มที่มีสถานภาพเป็นสมาชิกในครอบครัว และเป็นนักเรียน ตั้งสัจจะอธิษฐานที่เป็นความมุ่งมั่น ตั้งใจทำความดี สูงกว่ากลุ่มอื่น ประการที่สอง ผู้ตั้งสัจจะอธิษฐานที่เป็นเพศชาย อยู่ในเขตอำเภอรอบนอก อยู่ภาคเหนือและกรุงเทพมหานคร มีสถานภาพเป็นสมาชิกอาวุโสในครอบครัว เป็นพระภิกษุ และผู้ต้องขัง ตั้งสัจจะอธิษฐานในรูปความปรารถนา ความอยาก สิ่งให้อ้อนวอนขอ มากกว่ากลุ่มอื่น ข) มีความสัมพันธ์ระหว่างประเภทสัจจะอธิษฐานกับลักษณะผู้ตั้งสัจจะอธิษฐาน สรุปได้เป็น 2 ประการ ประการแรก ผู้ตั้งสัจจะอธิษฐานที่เป็นเพศหญิง อยู่ในอำเภอเมือง ตั้งสัจจะอธิษฐาน

พฤติกรรมด้านการเรียนและด้านครอบครัวมากกว่ากลุ่มอื่น ประการที่สอง ผู้ตั้งสัจจะอธิษฐานเพศชาย อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ภาคเหนือ และภาคใต้ ตั้งสัจจะอธิษฐานด้านพฤติกรรมการเรียนรู้สูงกว่ากลุ่มอื่น

4. ความคิดเห็นของบุคคลต่างสถานภาพต่อกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐาน

ผลการวิจัยจากการสังเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหาสาระที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบลึกและแบบจัดกลุ่มสนทนา 10 กลุ่ม สรุปได้เป็น 5 ประเด็น ดังนี้

4.1 สภาพการรับรู้เรื่องกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐาน

ผู้ร่วมสนทนาทุกกลุ่มทั้ง 10 กลุ่ม ให้ข้อมูลว่าตนเองและคนไทยส่วนใหญ่ได้รับรู้กิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐานจากสื่อโทรทัศน์มากที่สุด แต่ขาดความเข้าใจที่ชัดเจน อยากเข้าร่วมกิจกรรมแต่ไม่ทราบว่าจะต้องทำอะไร เพราะระยะเวลาสั้น รองลงไปได้รับรู้จากสื่อวิทยุ และป้ายประชาสัมพันธ์ (bill board) ขนาดเล็ก กลุ่มนักศึกษาและกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าอธิบายว่ามีคนไทยส่วนหนึ่งโดยเฉพาะที่เป็นนักศึกษาและพ่อค้าแม่ค้าที่ไม่ได้ดูโทรทัศน์ ไม่ได้ฟังวิทยุ ส่วนใหญ่จะไม่รู้เรื่องกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐาน สอดคล้องกับกลุ่มผู้ใช้แรงงาน ซึ่งบอกว่ามีพวกคนงานที่รู้เรื่องกิจกรรมสัจจะอธิษฐานจำนวนน้อย

4.2 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐาน

ผู้ร่วมสนทนาทุกกลุ่มทั้ง 10 กลุ่ม ให้ข้อมูลว่าตนเองชอบ รู้สึกดีกับกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐาน และผู้ร่วมสนทนา 6 กลุ่ม ได้ส่งบัตรสัจจะอธิษฐานหรือส่ง SMS มาที่ศูนย์คุณธรรม สำหรับกลุ่มพระภิกษุ กลุ่มนักศึกษา กลุ่มพนักงานรัฐวิสาหกิจ กลุ่มพนักงานบริษัทให้ข้อมูลว่า ถึงแม้ทุกคนจะรู้สึกชอบและเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์ แต่ส่วนใหญ่ไม่ส่งสัจจะอธิษฐาน โดยให้เหตุผลหลายประการ ได้แก่ ไม่ส่งเพราะเห็นว่าไม่ต้องบอกใครว่าทำดี (นักศึกษา) ทำความดีเป็นกิจวัตร (พระภิกษุ) เห็นบัตรแต่ไม่รู้ว่าจะต้องทำอะไร/ไม่รู้ว่าต้องส่งไปที่ไหน (พนักงานรัฐวิสาหกิจและพนักงานบริษัท) ไม่ส่งเพราะเกรงว่าส่งไปแล้วทำไม่ได้จะเป็นบาป (ลูกจ้าง) ผู้ร่วมสนทนาทุกกลุ่มเชื่อว่าคนไทยอีกเป็นจำนวนมากที่เป็นพลังเงียบคือตั้งสัจจะอธิษฐานและทำความดี โดยไม่ได้เขียนและส่งสัจจะอธิษฐาน

4.3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำเร็จของกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐาน

ผู้ร่วมสนทนาทุกกลุ่มทั้ง 10 กลุ่ม ให้ข้อมูลตรงกันว่ากิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐานของศูนย์คุณธรรมเป็นกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จมาก สามารถกระตุ้นทำให้ประชาชนชาวไทยตื่นตัวมีความตั้งใจ ทำความดีเพิ่มขึ้น ปลุกจิตสำนึกคนไทยให้ทำความดีได้ในหมู่ประชาชนชาวไทยเห็นความสำคัญของการทำความดีมากขึ้น และสามารถทำให้ประชาชนชาวไทยทุกกลุ่มอาชีพ ทุกกลุ่มอายุมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากพฤติกรรมที่เป็นข้อบกพร่องของตนมาเป็นพฤติกรรมที่ปรับปรุงให้ดีขึ้น เมื่อพิจารณาความสำเร็จวัดจากจำนวนบัตรที่ศูนย์คุณธรรมได้รับกลับคืน ผู้ให้

ข้อมูลทุกกลุ่มเห็นว่ำน้อยเกินคาด และให้เหตุผลว่าการจัดระบบอาจจะยังไม่ดี การประชาสัมพันธ์อาจจะยังไม่ทั่วถึง เมื่อพิจารณาความสำเร็จแยกตามกลุ่มอายุ ผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มข้าราชการและกลุ่มครูให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่ากิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐานประสบความสำเร็จมากในกลุ่มเด็กและเยาวชน และผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นกลุ่มที่ยังต้องเรียนรู้ที่จะทำความดี ส่วนผู้ที่อยู่ในวัยทำงานส่วนใหญ่ได้ทำความดีเป็นปกติอยู่แล้ว

เมื่อพิจารณาความคุ้มค่าของงบประมาณที่ใช้กับความสำเร็จ ผู้ให้ข้อมูลทุกกลุ่มเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่คุ้มค่า เพราะสร้างคนให้มีคุณธรรม เมื่อพิจารณาความสำเร็จด้านความต่อเนื่องของการทำความดีตามที่ตั้งสัจจะอธิษฐานไว้ ทุกกลุ่มให้ข้อมูลว่า ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่จะทำความดีต่อเนื่อง แต่อาจจะทำได้ไม่นานก็จะจางหายไป หากมีกิจกรรมการกระตุ้นเตือน มีกิจกรรมติดตามเป็นระยะ ๆ จึงจะทำความดีอย่างต่อเนื่องได้

4.4 ทศนะต่อกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐาน

ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 10 กลุ่ม มีทศนะต่อกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐานคล้ายคลึงกัน ทศนะในด้านบวก สรุปได้ว่าเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์ มีคุณค่า เป็นกิจกรรมที่ดีที่รัฐบาลน่าจะลงทุนจัดกิจกรรมแบบนี้เพิ่มขึ้นอีกมาก ๆ เป็นกิจกรรมที่มีความเป็นรูปธรรมที่เชื่อมโยงประชาชนกับผู้นำประเทศ การประชาสัมพันธ์ทำได้น่าสนใจ จุดเด่นของกิจกรรมได้แก่การจัดทำบัตรสัจจะอธิษฐานสีสันละดูดา เป็นที่ชื่นชอบของเยาวชน วิธีการนำเสนอ ตราสัญลักษณ์ และการให้ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี มาเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมร่วมกับประชาชน ส่วนทศนะในด้านลบ สรุปได้ว่า 1) การส่งบัตรสัจจะอธิษฐานถึงนายกรัฐมนตรีไม่เหมาะสมนัก อาจเชื่อมโยงการตั้งสัจจะอธิษฐานกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น พระภิกษุระดับราชาคณะ หรือสมเด็จพระสังฆราช ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกกลุ่มให้ข้อมูลว่า หากมีบัตรสัจจะอธิษฐานทูลเกล้าฯ ถวายในหลวง ประชาชนชาวไทยจะร่วมกิจกรรมมากกว่านี้ ในที่นี้มีได้หมายถึงการรบกวนเบื้องพระยุคลบาท เพียงแต่ระบุว่าเป็นกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐานถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 2) ลักษณะของบัตรใช้ตัวการ์ตูนทำให้รู้สึกว่าเป็นกิจกรรมของเด็ก ไม่เหมาะกับผู้ใหญ่ ภาพการ์ตูนที่เน้นเรื่องของศีล 8 ไม่สื่อความหมาย เข้าใจยาก การจัดทำบัตรแยกเป็น 3 ส่วน ไม่สามารถสื่อสารกับประชาชนชาวไทยได้ ผู้ตั้งสัจจะอธิษฐานขาดความเข้าใจที่ถูกต้องว่าจะทำอะไรกับบัตรทั้ง 3 ส่วน 3) บัตรไม่ควรมีภาพพระพุทธรูป ควรเป็นภาพที่มีลักษณะกลาง ๆ ไม่แสดงความเป็นพุทธหรือคริสต์ ภาพพระพุทธรูปอาจไม่เหมาะกับผู้นับถือศาสนาอื่น และไม่มีความเป็นกลาง 4) การประชาสัมพันธ์สื่อโทรทัศน์ ควรมีเวลานานมากขึ้น และอธิบายให้เข้าใจ เพราะคนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจว่าต้องทำอะไร ทั้ง ๆ ที่อยากเข้าร่วมกิจกรรม 5) การส่งบัตรยังกระจายไม่ทั่วถึง บางองค์กรบัตรไปกองเหลือ บางองค์กรไม่ได้รับ

4.5 แนวทางการดำเนินงานต่อเนื่อง

ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 10 กลุ่ม มีความเห็นตรงกันเป็นเอกฉันท์ว่า ศูนย์คุณธรรมควรดำเนินกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐานเป็นโครงการต่อเนื่อง โดยได้เสนอความคิดเห็นแตกต่างกันหลากหลายดังนี้

4.5.1 การจัดกิจกรรมติดตามผลการทำความดีตามสัจจะอธิษฐานที่ตั้งไว้

กลุ่มข้าราชการอยากให้มีการรวบรวมสัจจะอธิษฐานที่มีความหมายดี ๆ ประกาศให้เป็นที่ยอมรับ รวบรวมทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กลุ่มนักศึกษาเสนอให้มีการสุ่มสัมภาษณ์ติดตามว่า ได้ทำความดีตามที่ตั้งสัจจะอธิษฐานไว้ต่อเนื่องหรือไม่ โดยอาจให้ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีตั้งคำถามติดตามผล โดยใช้เทปบันทึกเสียง ภาพทางโทรทัศน์โดยการสุ่มหรือการตั้งสัจจะอธิษฐานรับรายงานการติดตามผลการทำความดีตามสัจจะอธิษฐาน กลุ่มลูกจ้างและกลุ่มผู้ต้องขังเสนอให้มีการประกาศผลคนทำดีที่มีความหมายตามสื่อ กลุ่มครูเสนอให้ทำวิจัยติดตามประเมินผล

4.5.2 การจัดกิจกรรมเสริมแรงกระตุ้นให้ทำความดีตามสัจจะอธิษฐานที่ตั้งไว้

กลุ่มครูและกลุ่มนักศึกษาเสนอให้นำโลโก้ “ตัวดี-ตัวเดียว” มาทำของใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อเตือนความจำ โดยอาจทำเป็นสติ๊กเกอร์ติดสมุดหรือติดกระเป๋า ทำพวงกุญแจ ทำแถบรัดข้อมือ (wristband) เพื่อแสดงว่าได้ปฏิบัติตามสัจจะอธิษฐาน ทั้งนี้อาจจัดทำในโอกาสวันสำคัญ ๆ ต่อเนื่องทั้งปี หรือการจัดคอนเสิร์ตรณรงค์ให้คนทำความดีตามสัจจะอธิษฐานเป็นระยะ ๆ ตามเทศกาลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลได้เสนอให้มีการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ให้สาธารณชนได้รับทราบ โดยอาจทำบอร์ดติดรถโดยสารประจำทาง รถแท็กซี่

4.5.3 การขยายผลการจัดกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐาน

กลุ่มนักเรียน เสนอให้มีการนำกิจกรรมสัจจะอธิษฐานขยายลงไปถึงระดับองค์กร จัดในรูปเครือข่าย มีการประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกเครือข่ายเข้าใจกิจกรรม แล้วนำไปขยายผลในโรงเรียน/องค์กรอื่น ๆ ต่อไป ควรมีการแจกจ่ายบัตรสัจจะอธิษฐานในสถานที่ที่มีคนผ่านไปมา มาก ๆ เช่น ศูนย์การค้า สถานีรถไฟ และควรให้มีข้าราชการผู้ใหญ่ทำเป็นตัวอย่าง กลุ่มพระภิกษุ เสนอให้สถาบันศาสนาร่วมมือกับสถานศึกษาจัดกิจกรรมทำความดีตามสัจจะอธิษฐานเป็นกิจกรรมประจำ พร้อมทั้งให้ข้อมูลว่า พระภิกษุสงฆ์พร้อมจะไปช่วยเป็นวิทยากรให้สถานศึกษาทุกแห่ง กลุ่มพนักงานรัฐวิสาหกิจเสนอให้มีการดำเนินการระดับองค์กร ให้องค์กรแต่ละองค์กรเป็นองค์กรหลักดำเนินการตามกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐาน ให้บุคลากรขององค์กรรับผิดชอบต่อหน้าที่ รวมทั้งมีการติดตามผล กลุ่มพนักงานบริษัทเสนอให้ทำกิจกรรมส่งเสริมการทำความดีตามสัจจะอธิษฐาน โดยจัดเป็นรายการพิเศษเดือนละสัจจะทุกเดือนต่อเนื่องกัน กลุ่มผู้ต้องขังเสนอให้มีการจัดตั้งกลุ่มชมรมผู้มีสัจจะเดียวกันได้มีปฏิสัมพันธ์กัน กลุ่มลูกจ้างเสนอให้ชักชวนบุคคลอื่น ๆ เข้าร่วมกิจกรรมแบบแชร์ลูกโซ่

4.5.4 ข้อเสนอแนะทั่วไปเพื่อส่งเสริมให้คนไทยทำความดี

ผู้ให้ข้อมูลทุกกลุ่มให้ข้อเสนอเพื่อการส่งเสริมสนับสนุนคนไทยให้มีคุณธรรมเพิ่มขึ้นไว้หลายแนวคิด ได้แก่ ก) การกำหนดให้มีองค์กรที่รับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องคุณธรรมนักเรียน การจัดตั้งหน่วยงานรับผิดชอบดูแลโครงการเกี่ยวกับด้านคุณธรรมของคนไทยให้กระทรวงศึกษาธิการดูแลด้านการทำความดีของเรียนอย่างจริงจัง การสร้างความเข้าใจอันถ่องแท้ในเรื่องสัจจะอธิษฐาน การจัดทำสมุดความดี การจัดกิจกรรมเข้าค่ายความดี หรือค่ายคุณธรรมเน้นการปฏิบัติ ไม่ใช่เพียงแค่คิดและพูด การสอนสอดแทรกคุณธรรมในวิชาต่าง ๆ การเน้นให้นักเรียนซึมซับการทำความดีในโรงเรียนและที่บ้าน ข) การจัดรายการโทรทัศน์ที่เกี่ยวกับคุณธรรมของคนดี และการยกย่องคนทำความดี การจัดกิจกรรมประเภทเกมโชว์หรือทอล์คโชว์เกี่ยวกับเรื่องการทำความดี การสนับสนุนให้คนไทยเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการลักษณะนี้โดยการสร้างแรงจูงใจ เช่น ไม่ต้องเสียวันลา ค) การจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านคุณธรรม โดยอาจจัดเป็นงานใหญ่ในวันที่ 5 ธันวาคม ไม่จำเป็นต้องจัดในวันวิสาขบูชาการจัดในวันเป็นกลาง ๆ ไม่เน้นศาสนาใดโดยเฉพาะ จะทำให้มีคนไทยนับถือศาสนาอื่น ๆ เข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น ง) การกำหนดหน่วยงาน หรือเจ้าภาพดูแลงานด้านการส่งเสริมการทำความดีในแต่ละองค์กร การกำหนดนโยบายให้หน่วยงาน/องค์กร จัดกิจกรรมส่งเสริม/ประกวดคุณธรรมความดีของสมาชิกองค์กร ควรกำหนดมาตรฐาน ISO ด้านการมีคุณธรรมของบุคลากร

5. ข้อสังเกตจากผู้วิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้พบลักษณะของประชาชนชาวไทยที่เป็นประเด็นที่น่าสังเกตรวม 5 ประการ ดังนี้

5.1 ความหลากหลายของผู้ตั้งสัจจะอธิษฐาน

ผู้วิจัยพบว่าผู้ตั้งสัจจะอธิษฐานมีความแตกต่างกันหลากหลายตั้งแต่เด็กนักเรียน นักศึกษา คนทำงาน ข้าราชการ พ่อค้า แม่ค้าประชาชน ผู้ต้องขัง พระ ชี นักบวชในศาสนาคริสต์ อิสลาม ข้อสังเกตนี้สะท้อนให้เห็นว่าโครงการสัจจะอธิษฐาน: ปณิธานทำความดีร่วมกันของศูนย์คุณธรรม ได้รับกระแสดตอบรับจากกลุ่มประชาชนที่หลากหลาย และประชาชนชาวไทยให้ความสนใจเข้ามามีส่วนร่วมทุกกลุ่มทุกระดับ

5.2 ความถูกต้องในการใช้ภาษา

ผู้วิจัยพบว่ามีความสัจจะอธิษฐานจำนวนหนึ่ง โดยเฉพาะข้อความที่มาจากนักเรียนชั้นประถมศึกษา ใช้คำสะกด การันต์ วรรณยุกต์ ไม่ถูกต้องตามหลักภาษาไทย ผู้วิจัยมีความเห็นว่านักเรียนอาจส่งข้อความสัจจะอธิษฐานโดยตรงถึงท่านนายกรัฐมนตรี โดยไม่ผ่านครูผู้สอน จึงไม่มีการกลั่นกรองแก้ไขคำผิด หรืออาจเป็นด้วยครูผู้สอนมิได้สังเกตหรือละเลยใน

การใช้กิจกรรมสัจจะอธิษฐานให้เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงการเรียนการสอน แต่มีบัตรสัจจะอธิษฐานจำนวนหนึ่งที่มีร่องรอยหลักฐานว่าครูช่วยตรวจแก้คำผิด และได้ใช้บัตรสัจจะอธิษฐานเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน

5.3 แรงจูงใจในการทำความดี

ผู้วิจัยพบว่า ประชาชนชาวไทยที่ส่งสัจจะอธิษฐานมีแรงจูงใจที่จะทำความดีมากขึ้น เมื่อมีการรับรู้ร่วมกันในสังคม จากกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐานของศูนย์คุณธรรม มีข้อความที่สะท้อนถึงความเต็มใจที่จะรวมพลังกับสมาชิกอื่นๆ ในสังคม เช่น “จะร่วมทำความดีสร้างเสริมพุทธศาสนา เพื่อเป็นพลังของคนไทย” “ผมจะร่วมรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด” “หนูจะร่วมเก็บขยะให้ถนนเมืองไทยสะอาด” ข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการที่จะมีส่วนร่วมกับผู้อื่นในสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า หากมีกระแสตอบรับจากสังคมหรือมีการกระตุ้นเตือนจากศูนย์คุณธรรมอย่างต่อเนื่อง แรงจูงใจในการมุ่งทำความดีมีพลังเข้มแข็งมากขึ้น ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการจัดกลุ่มสนทนายืนยันว่า กิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐานช่วยสร้างแรงจูงใจให้ทำความดีเพิ่มขึ้น

5.4 การเปิดรับสื่อของคนไทย

ผู้วิจัยพบว่า การประชาสัมพันธ์ของศูนย์คุณธรรม ในการเชิญชวนประชาชนชาวไทยให้ร่วมกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐาน ผ่านทางสื่อทุกประเภทนั้น ประชาชนชาวไทยรับรู้เรื่องกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐานผ่านสื่อโทรทัศน์มากที่สุด รองลงไปคือ สื่อวิทยุ และสื่อประชาสัมพันธ์ bill board เป็นที่น่าสังเกตว่าสื่อหนังสือพิมพ์ สื่อ electronic ทั้งหลาย เป็นที่รับรู้ของคนไทยน้อยกว่าสื่ออื่น ๆ กลุ่มพ่อค้า/แม่ค้า และกลุ่มนักศึกษาให้ความเห็นว่า ที่พ่อค้า/แม่ค้าและนักศึกษาส่วนหนึ่งไม่ได้ดูรายการโทรทัศน์ จึงพลาดโอกาสที่จะเข้าร่วมกิจกรรมนี้

5.5 ความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ประชาชนชาวไทยทุกกลุ่มอาชีพมีความเห็นว่า หากมีการส่งบัตรสัจจะอธิษฐานทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทำให้ประชาชนชาวไทยร่วมกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐานมากขึ้นหลายเท่า และจะทำความดีตามสัจจะอธิษฐานที่ตั้งไว้อย่างต่อเนื่อง

5.6 บทบาทของศูนย์คุณธรรม

ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลในการจัดกลุ่มสนทนา และประชาชนทั่วไปที่ผู้วิจัยได้พบส่วนใหญ่รับรู้ว่ามีศูนย์คุณธรรมจากสื่อโทรทัศน์ แต่ไม่รู้ว่าศูนย์คุณธรรมมีบทบาท หน้าที่อย่างไร มีความสำคัญต่อการสร้างเสริมคุณธรรมอย่างไร

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการสังเคราะห์สัจจะอธิษฐานรวม 283,096 บัตร การสัมภาษณ์แบบลึกผู้อำนวย การและผู้อำนวยความสะดวกฝ่ายวิจัยและจัดการความรู้ ศูนย์คุณธรรม และการสัมภาษณ์โดยการ จัดกลุ่มสนทนา คนไทยผู้เข้าร่วมกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐาน จำนวน 10 กลุ่ม กลุ่มละ 8-10 คน รวม 86 คน ผู้วิจัยนำผลการวิจัยที่ได้ทั้งหมดมาใช้เป็นพื้นฐานกำหนดข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ส่งเสริมให้คนไทยสนใจตั้งใจปฏิบัติธรรมเพื่อเป็นคุณธรรมให้มากยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การส่งเสริม สันติภาพในสังคม ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายรวม 4 ประการ ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ในการจัดกิจกรรมต่อเนื่อง

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ พบว่าศูนย์คุณธรรมดำเนินการกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐานได้ ตรงตามหลักวิชาการทางสาขาวิชาการสื่อสารและจิตวิทยาสังคม ประกอบกับการเลือกใช้ ยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมหลายประการ ทำให้กิจกรรมนี้ประสบความสำเร็จค่อนข้างสูง

ผู้วิจัยเสนอแนะให้ศูนย์คุณธรรมดำเนินการต่อเนื่อง โดยเลือกใช้ยุทธศาสตร์ที่ใช้ได้ผล ในกิจกรรมครั้งนี้ไปดำเนินการกิจกรรมใหม่ที่เป็นกิจกรรมต่อเนื่อง ยุทธศาสตร์ที่ใช้ได้เหมาะสมที่ ควรนำไปใช้ต่อ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การจัดกิจกรรมที่เป็นนวัตกรรมใหม่กระตุ้นความสนใจให้คน เข้าร่วมกิจกรรมยุทธศาสตร์การประชาสัมพันธ์รณรงค์ให้คนเข้าร่วมกิจกรรมทั่วประเทศ ยุทธศาสตร์ การสร้างกระแสสังคมให้คนเข้าร่วมกิจกรรมทั่วประเทศ ยุทธศาสตร์การสร้างกระแสสังคมให้คน รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มคนที่รักดี ไม่ตกกระแส ยุทธศาสตร์การเชิญผู้นำของประเทศ (ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี) เข้าร่วมตั้งสัจจะอธิษฐานกับประชาชน ยุทธศาสตร์การส่งบัตรถึง ฯพณฯ นายก ฎมนตรี โดยไม่ต้องติดสแตมป์ ยุทธศาสตร์การสร้างสัญลักษณ์ตัวดี ตัวเดียว และสโลแกน “1 คน 1 สัจจะ” “ทำดีได้ ไม่ต้องเดี๋ยว” ฯลฯ ที่เป็นรูปธรรมที่ดึงดูดความสนใจ ยุทธศาสตร์การ วิจัยสังเคราะห์สัจจะอธิษฐาน ทำให้ผู้ตั้งสัจจะอธิษฐานรับรู้ว่าสัจจะอธิษฐานของตนมีความหมาย ยุทธศาสตร์การประสานงานกับภาคีองค์กร และหน่วยงานภาครัฐและเอกชน หากมีการนำ ยุทธศาสตร์เหล่านี้ไปใช้ในการจัดกิจกรรมต่อเนื่อง ย่อมจะทำให้กิจกรรมที่จัดใหม่นั้นประสบ ความสำเร็จ

2. ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมต่อเนื่อง

จากผลการวิจัยครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่าการตั้งสัจจะอธิษฐานเป็นที่รู้จักและยอมรับอย่าง กว้างขวาง เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงความชอบ ความสนใจของประชาชนกับหลักธรรม ทางพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับหลักวิชาการสื่อสารและจิตวิทยาสังคม ดังนั้นการจัดกิจกรรม ใหม่ที่ต่อเนื่องจากกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐาน ควรจะต้องเป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงความชอบ

และความสนใจของประชาชนกับกิจกรรมใหม่ที่จะจัดขึ้นเช่นเดียวกัน

ผู้วิจัยเสนอแนะให้จัดกิจกรรมต่อเนื่องใหม่เป็น 4 แนวทาง แนวทางแรก เป็นกิจกรรมการติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติตามสัจจะอธิษฐานที่ตั้งไว้ลักษณะกิจกรรมอาจใช้การส่งรายงานถึงฯพณฯ นายกรัฐมนตรี หรือบุคคลสำคัญอื่น ๆ โดยใช้หลักการเช่นเดียวกับกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐานหรืออาจใช้ประโยชน์จากระบบการทำงานแบบเครือข่ายของศูนย์คุณธรรม แต่งตั้งคณะทำงานจากประชาชนแต่ละท้องถิ่นทุกกลุ่มสาขาวิชาชีพ ทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบความดี แนวทางที่สอง จัดกิจกรรมตามรอยพระพุทธเจ้าหลังจากการตรัสรู้ อันเป็นการพัฒนาตนเองแล้วจึงได้เผยแผ่พุทธธรรมเป็นการพัฒนาประชาชนทั่วไป ดังนั้นกิจกรรมที่จะจัดต่อเนื่องควรเป็นกิจกรรมของผู้ที่พัฒนาตนเองแล้วจากการปฏิบัติตามสัจจะอธิษฐาน โดยจัดกิจกรรมการลงทะเบียนคนรักดีเช่นเดียวกับการขึ้นทะเบียนคนจนที่รัฐบาลเคยดำเนินงาน และหลังจากขึ้นทะเบียนแล้วกลุ่มคนรักดีเหล่านี้มีบทบาท หน้าที่ต้องไปพัฒนาคนรอบข้างให้เป็นคนรักดีมากขึ้น แนวทางที่สาม การจัดกิจกรรมสนองความสนใจของประชาชนในลักษณะของรายการโทรทัศน์ประเภทการแสดงอิงชีวิตจริง (reality show) เช่น การเชิดดารารหรือผู้ที่อยู่ในความสนใจของประชาชนมาใช้ชีวิตแบบผู้มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นเวลา 3-4 สัปดาห์ โดยโทรทัศน์ถ่ายทอดการใช้ชีวิตตลอด 24 ชั่วโมง เช่น การใช้ชีวิตอย่างประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญู เมตตากรุณา เป็นต้น แนวทางที่สี่ เป็นการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามแบบอย่างของต่างประเทศ เช่น การเปิด web log หรือ blog ซึ่งเป็นเว็บไซต์ที่เปิดเป็น forum ให้ประชาชนทั่วไปสามารถส่งข้อความมารายงานว่าได้กระทำความดีอย่างไร ในประเด็นต่าง ๆ ที่ผู้จัดการเว็บไซต์จะได้กำหนดประเด็นนี้ทุกสัปดาห์ โดยมีการกำหนดรางวัล หรือแรงจูงใจให้ประชาชนเข้ามาร่วมกิจกรรม

3. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาคนไทยให้มีคุณธรรมจริยธรรม

จากรายงานเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า สัจจะอธิษฐานที่ตั้งไว้ส่วนใหญ่ไม่ใช่ประเด็นที่เป็นปัญหาของสังคม แต่เป็นประเด็นการทำความดีปกติในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้เข้าร่วมกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐานส่วนใหญ่เป็นผู้ทำความดีเป็นปกติอยู่แล้ว เนื่องจากสภาพปัญหาสังคมที่เป็นอยู่จะมีกลุ่มบุคคลที่เป็นกลุ่มเสี่ยง และมีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องพัฒนากลุ่มคนเหล่านี้ ดังนั้นหากศูนย์คุณธรรมจะดำเนินการพัฒนาสังคมให้มีคุณธรรมดีขึ้นต้องระบุงруппบุคคลที่เป็นกลุ่มเสี่ยงที่ทำให้เกิดปัญหาสังคมให้ได้ก่อน และเร่งพัฒนากลุ่มบุคคลเหล่านี้ เช่น กลุ่มครูผู้สอนที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว กลุ่มนักเรียนอาชีวศึกษาที่ชอบความรุนแรง กลุ่มนักเรียนด้อยโอกาสที่ติดยาเสพติด กลุ่มวัยรุ่นที่เป็นมิจฉาชีพ ฯลฯ

ผู้วิจัยเสนอแนะให้ศูนย์คุณธรรมสนับสนุนให้มีการวิจัยเพื่อระบุบุคคลกลุ่มเสี่ยงเหล่านี้และดำเนินการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามหลักวิชาการ เช่น การพัฒนาโดยใช้ทฤษฎีรูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยมและทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของ Eby and Molnar ที่เสนอไว้ในบทที่ 2

4. บทบาทและหน้าที่ของศูนย์คุณธรรม

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบการดำเนินตามนโยบายส่งเสริมและพัฒนาให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งคุณธรรม โครงสร้างการดำเนินงานมีระบบการทำงานแบบเครือข่ายกระจายทั่วประเทศ แต่ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ไม่รู้จักศูนย์คุณธรรมและการรณรงค์ตั้งสัจจะอธิษฐาน ศูนย์คุณธรรมไม่ได้ใช้ประโยชน์จากเครือข่ายศูนย์คุณธรรมมากเท่าที่ควรจะเป็น

ผู้วิจัยเสนอแนะให้มีการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของศูนย์คุณธรรม และจัดระบบการทำงานแบบเครือข่ายให้มีความสมบูรณ์ และใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้ได้รับการร่วมมือจากหน่วยงาน องค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชนต่อไป

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(3)
คำชี้แจง	(4)
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	(5)
สารบัญ	(16)
สารบัญตาราง	(20)
สารบัญภาพ	(21)
บทที่ 1 บทนำ	1
หลักการและเหตุผล	1
วัตถุประสงค์	5
ขอบเขตการวิจัย	5
ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย	6
บทที่ 2 รายงานเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
ตอนที่ 1 สารเกี่ยวกับลัทธิจะอธิษฐาน	7
1. ความหมายของลัทธิจะอธิษฐาน	7
2. ความสำคัญของการตั้งลัทธิจะอธิษฐาน	9
3. กิจกรรมการตั้งลัทธิจะอธิษฐานวันวิสาขบูชา	11
4. กระแสตอบสนองต่อกิจกรรมลัทธิจะอธิษฐานวันวิสาขบูชา	13
ตอนที่ 2 หลักวิชาการเกี่ยวกับการตั้งลัทธิจะอธิษฐาน	14
1. ทฤษฎีการสื่อสาร	15
2. ทฤษฎีทางจิตวิทยา	18
2.1 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับ	
จิตลักษณะของบุคคล	18
2.2 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับบริบท	
และสาเหตุทางจิตใจ	22
3. สรุป	25
ตอนที่ 3 หลักการสังเคราะห์งานวิจัย	28
1. สังกัปเบื้องต้นเกี่ยวกับการสังเคราะห์งานวิจัย	28
2. การวิจัยชาติพันธุ์วรรณานอกอาณาเขต	29

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	32
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	32
แบบแผนการวิจัย	33
ข้อมูลสำหรับการวิจัย	33
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	34
การเก็บรวบรวมข้อมูล	35
การเก็บรวบรวมข้อมูลจากบัตรสัจจะอธิษฐาน	35
การสัมภาษณ์แบบจัดกลุ่มสนทนา	36
การสัมภาษณ์ผู้บริหารศูนย์คุณธรรม	37
การวิเคราะห์ข้อมูล	37
การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ	37
การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ	38
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์สัจจะอธิษฐาน	39
ตอนที่ 1 การสรุปประเภทสัจจะอธิษฐาน	39
1. ผลการจำแนกข้อความสัจจะอธิษฐานตามลักษณะข้อความ	40
2. ผลการจำแนกข้อความสัจจะอธิษฐานตามลักษณะพฤติกรรม	41
3. ผลการจำแนกข้อความสัจจะอธิษฐานตามหลักคุณธรรม	44
ตอนที่ 2 ผลการสังเคราะห์ข้อความสัจจะอธิษฐาน	46
ตอนที่ 3 ผลสรุปลักษณะของผู้ร่วมกิจกรรมการตั้งสัจจะอธิษฐาน	53
ตอนที่ 4 ผลสรุปความสัมพันธ์ระหว่างประเภทสัจจะอธิษฐาน และลักษณะผู้ตั้งสัจจะอธิษฐาน	55
1. ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทข้อความสัจจะอธิษฐาน กับลักษณะผู้ตั้งสัจจะอธิษฐาน	55
2. ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทข้อความสัจจะอธิษฐาน จำแนกตามพฤติกรรมกับลักษณะผู้ตั้งสัจจะอธิษฐาน	59
ตอนที่ 5 ลักษณะและตัวอย่างบัตรสัจจะอธิษฐาน	67

	หน้า
บทที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์	73
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบลึก	73
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบจัดกลุ่มสนทนา	77
ตอนที่ 3 สาระเกี่ยวกับบรรยากาศการสัมภาษณ์แบบจัดกลุ่มสนทนา	102
บทที่ 6 สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	104
สรุปผลการวิจัย	106
การอภิปรายผลการวิจัย	111
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	120
ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป	122
บรรณานุกรม	123
ภาคผนวก	127
ก. รายชื่อผู้ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบลึก	129
ข. รายชื่อผู้ตั้งสัจจะอธิษฐานที่เข้าร่วมสนทนากลุ่ม	130
ค. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	131
ค.-1 คู่มือลงรหัสข้อมูลจากบัตรสัจจะอธิษฐาน	131
ค.-2 แนวคำถามสำหรับการจัดสนทนากลุ่ม	133
ค.-3 ประเด็นและแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบลึก	136
ง. รายชื่อคณะผู้ดำเนินงานสัมภาษณ์แบบจัดกลุ่มสนทนา	137
จ. เอกสารเรื่องการสัมภาษณ์แบบจัดกลุ่มสนทนา	138
ฉ. รายชื่อคณะทำงานลงรหัสบัตรสัจจะอธิษฐานและสร้างไฟล์ข้อมูล	144
ช. ลักษณะของผู้ร่วมกิจกรรมสัจจะอธิษฐานแยกตามจังหวัด	147

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
3.1 จำนวนและร้อยละของบัตรสัจจะอธิษฐานจำแนกตามหน่วยงานและช่วงเวลาที่ได้รับกลับคืน	36
4.1 ผลการเจงนั้บข้อความสัจจะอธิษฐานจำแนกตามลักษณะข้อความและพฤติกรรม	40
4.2 ผลการจำแนกข้อความสัจจะอธิษฐานจำแนกตามคุณธรรมในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	45
4.3 ผลการจำแนกข้อความสัจจะอธิษฐานจำแนกตามคุณธรรมศีล 8	45
4.4 ลักษณะของผู้ร่วมกิจกรรมสัจจะอธิษฐาน	54
4.5 ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทสัจจะอธิษฐานและเพศผู้ตั้งสัจจะอธิษฐาน	56
4.6 ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทสัจจะอธิษฐานและอำเภอที่อยู่ของผู้ตั้งสัจจะอธิษฐาน	56
4.7 ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทสัจจะอธิษฐานและภูมิภาคที่อยู่ของผู้ตั้งสัจจะอธิษฐาน	58
4.8 ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทสัจจะอธิษฐานและสถานภาพของผู้ตั้งสัจจะอธิษฐาน	58
4.9 ความสัมพันธ์ระหว่างข้อความสัจจะอธิษฐานที่เป็นสัจจะอธิษฐานตามพฤติกรรมและเพศผู้ตั้งสัจจะอธิษฐาน	60
4.10 ความสัมพันธ์ระหว่างข้อความสัจจะอธิษฐานที่เป็นสัจจะอธิษฐานตามพฤติกรรมและเพศผู้ตั้งสัจจะอธิษฐาน	61
4.11 ความสัมพันธ์ระหว่างข้อความสัจจะอธิษฐานที่เป็นสัจจะอธิษฐานตามพฤติกรรมและภูมิภาคที่อยู่ของผู้ตั้งสัจจะอธิษฐาน	63
4.12 ความสัมพันธ์ระหว่างข้อความสัจจะอธิษฐานที่เป็นสัจจะอธิษฐานตามพฤติกรรมและสถานภาพของผู้ตั้งสัจจะอธิษฐาน	66

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	บัตรลัจจะอธิษฐานของศูนย์คุณธรรม 9 แบบ	12
2.2	บัตรลัจจะอธิษฐานของศูนย์คุณธรรมแบบที่ 10	13
2.3	การสื่อสารของมนุษย์	15
2.4	การวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรมด้วยรูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม	22
2.5	ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อพฤติกรรม การได้รับความเสี่ยง	25
2.6	ปัจจัยนำเข้า สาเหตุและผลของกิจกรรมการตั้งลัจจะอธิษฐาน	27
4.1	ตัวอย่างบัตรลัจจะอธิษฐานที่ผู้ส่งจัดทำเอง (1)	68
4.2	ตัวอย่างบัตรลัจจะอธิษฐานที่ผู้ส่งจัดทำเอง (2)	69
4.3	ตัวอย่างบัตรลัจจะอธิษฐานของศูนย์คุณธรรม (1)	70
4.4	ตัวอย่างบัตรลัจจะอธิษฐานของศูนย์คุณธรรม (2)	71
4.5	ตัวอย่างบัตรลัจจะอธิษฐานของศูนย์คุณธรรม (3)	72
5.1	การสัมภาษณ์แบบจัดกลุ่มสนทนา	103

ทำ
ดี
ไม่
ต้อง
เดี๋ยว

